

שופרים על כללי המשחק על חוקים, כללים ותנאים לחיים משותפים

מבוא

ההתנקשות בחיי ראש הממשלה יצחק רבין הייתה ניסיון לשנות מהלך פוליטי באמצעים של אלימות. הרצח הזה שבר את כל כללי המשחק הפוליטי והדמוקרטי והוא מחייב, מאז ולתמיד, התמודדות עם האתגר של חיים משותפים למרות חילוקי דעות.

אחת התוצאות הקשות של הרצח הייתה תחושת האיום על הדמוקרטיה הישראלית ועל שלטון החוק. נורמות התנהגות של דיון ומחלוקת נפרצו, התעוררו שאלות על גבולות חופש הביטוי, ועל כוחו של החוק לשמור על יחסי הרוב והמיעוט בישראל.

מוקד השיעור הוא שמירת החוקים וכללי המשחק כאמצעי לקיום חברה, ואפשרות לחיי קהילה הוגנים ומשמעותיים. חשוב להדגיש שכל אחד בכל גיל מחויב לכללים, שהכפיפות לחוק לא תמיד קלה והיא מאתגרת את הרצון שלנו לעשות את מה שנחו או נכון בעינינו, אך זו המסגרת היחידה שמאפשרת לנו הגנה, ומחזיקה אותנו כחברה. מחיר שמירת החוק הוא אמנם הגבלה של החירות האישית אך האפשרות לחיים משותפים היא רווח ששווה את המחיר ואנחנו רוצים לחנך אליו.

השיעור עוסק בחוקים ובכללים מתחומים שונים של החיים. הוא נותן הזדמנות לחשוב באופן ביקורתי על חוקים, לנסח אותם ולחשוב על מחיר אי הציות. חשוב שהדיונים והעבודה בכיתה יתנהלו על פי חוקים מוגדרים ובהירים על מנת להפוך את השיעור לדוגמה של קהילה שומרת חוק - לטובת כל הפרטים שבה.

מטרות

- 1 היכרות עם רעיון שמירת החוק כערך וכאתגר
- 2 הגדרה וניסוח של כללי פעולה בכיתה
- 3 התנסות בלמידה בחברותא
- 4 שימוש בכתיבה יוצרת ככלי לעבודה עם טקסטים

ציוד דרוש

- ← קולאז' חוקים והפרתם (לזוג או קבוצה לפי שיקול המורה)
- ← דפי מקורות ללימוד בחברותא
- ← לוח
- ← מרחב לתלות עליו תוצרים

א. פתיחה בפליאה - על חשיבותם של כללים וחוקים

במהלך השיעור נשתמש במושגים 'כללים' או 'חוקים' לסירוגין בלי להתעכב על ההבדל ביניהם. כולנו חיים במסגרת שיש בה כללים וחוקים בכל מיני תחומים. על איזה כללים שמרנו היום עוד לפני שהגענו לשיעור? נצביע על כללי הבית (לקום כשהשעון מצלצל), על כללי התנועה (חציית הכביש במעבר חציה), ישיבה בכיתה אחרי הצלצול (ואולי גם על סדר פעולות חשבון או כללי הדקדוק).

« שאלות לדיון

- למה יש חוקים וכללים? ?
- מתי קשה לשמור על הכללים? מה יקרה אם לא נשמור עליהם? ?
- איזה חוקים מיוחדים לעולמם של ילדים? ?
- איך מוודאים שהחוקים נשמרים בחברת הילדים? ?

ב. פעילות פתיחה - חוקים, כללים ומחיר אי הציות

הקולאז' (נספח א') מורכב משירי ילדים וכותרות עיתונים שנועדו להראות שחוקים מנהלים את חיינו בכל התחומים, כבר מגיל צעיר. הכותרות מבטאות את חשיבות השמירה על החוק הן כערך (נגישות, משחק הוגן) והן כאינטרס של הימנעות מעונש. המכלול נועד גם להדגיש את תרומתם של החוקים לקיום חברה בטוחה ונעימה.

כל זוג או קבוצה יקבלו קולאז' ויתבקשו לקרוא את השירים ואת כותרות הכתבות, ולהתייחס למשימות והשאלות שמשולבות בו.

« בפליאה

לאחר העבודה המשותפת והדיון כדאי לתלות את הקולאז'ים או רק את הכותרות שהתלמידים ניסחו, לדון בנקודות המשותפות וכן בהבדלים שבין ההתייחסויות השונות של הזוגות השונים.

לסיום חשוב לדבר על התוצאות של אי שמירת החוק. לא רק העונש אלא גם הפגיעה בזולת ובטובת הכלל.

ג. לימוד בחברותא - שמירה על הכללים במצבי עימות

נחלק את דף המקורות (נספח ב'). מומלץ שהלימוד יתקיים בזוגות ולא בקבוצה גדולה.

המקורות מציגים עימותים שונים, בכל אחד מהם אי שמירה על כללים או נורמות מגיעה לאלימות. הדוגמאות הן מתקופות שונות, בכלן המעורבים הם דמויות מפתח שלהתנהגות שלהן יש משמעות והשפעה על הציבור. הכללים הנדרשים הם אלה שיאפשרו לקיים חיים משותפים על אף חילוקי הדעות. חשוב להדגיש שהכללים לא נועדו לקדם אחידות דעים.

« כללי הדיון

- ← לפני הלימוד נבקש מכל זוג להציע כלל אחד שיאפשר דיון נעים (למשל: אחד קורא את המקור והשני את השאלות; כל פעם מישהו אחר עונה ראשון על השאלה וכד').
- ← כל זוג מוזמן לבוא ללוח ולכתוב את החוק שלו כהמלצה לכולם.

« במליאה

(לאחר הלימוד בחברותא) נשאל: למה ביום הזיכרון לרצח יצחק רבין בחרנו לעסוק דווקא בשמירה על הכללים?

ד. פעילות סיכום

כל קבוצה תקבל תחום בו כולם נדרשים לשמור על הכללים, בכל גיל.

הפשימה:

1 כתבו לפחות ארבעה כללים מוכרים בתחום זה.

2 הגיע אליכם מידע על מישהו שהחליט שהכללים לא חלים עליו, והוא מפר אותם בכל הזדמנות. כתבו לו מכתב או המחיזו דו-שיח שבו הוא מסביר את עמדתו, ואתם משכנעים אותו שהשמירה על הכללים חשובה יותר.

התחופים (אפשר להוסיף לפי שיקול הדעת של המורה):

- ← בריאות
- ← נימוס
- ← בטיחות
- ← דיבור
- ← משחקים וספורט

איך היה השיעור? הקליקו לפילוי משוב

הפועל ת"א נענשה בסגירת שערים 4-5, בית"ר ללא קהל ב-3 משחקי חוץ

עונשים כבדים בעקבות האירועים במשחק ביניהן: היציע מאחורי השער בבלומפילד לא יפתח בשני משחקי הבית הבאים של האדומים והמועדון גם נקנס ב-50 אלף שקל, האוהדים הירושלמים לא יוכלו להגיע למשחקים בפתח תקווה, סכנין וחיפה

הפועל תל אביב ובית"ר ירושלים ספגו היום (שני) עונשים כבדים בבית הדין של והתאחדות לכדורגל בעקבות התנהגות האוהדים במשחק ביניהם.

**כאיילו תחומים
אוסקים החוקים?**

בשל אי ציות לרמזור: פצוע קשה בתאונה בראשל"צ

שישה בני אדם, בהם שני ילדים כבני ארבע נפצעו בתאונה בה היו מעורבים 3 כלי רכב ליד הכניסה לראשון לציון. האדם שנפצע קשה סובל מפגיעה רב-מערכתית. מחקירה ראשונית עולה כי אי ציות לרמזור גרם לתאונה.

**כאיזה תחום קשה
במיוחד לציית לחוקים?**

**מי מפר את החוק?
כאיילו סיבות?**

הנשיא מזהיר מאנרכיה: "נכנסים לסגר כדי שלא נהרוג זה את זה"

ריבלין קרא לישראלים לציית להנחיות במלואן, שעות לפני תחילתו בחצות של הסגר המהודק. "הסגר, על כל מגבלותיו, מחייב את כולנו", אמר הנשיא והדגיש: "אי-ציות לחוק, ועל אחת כמה וכמה הטפה לאי-ציות - פידושו הכשלת המאמץ לבלימת התפשטות הנגיף, ובכזייה לדורות"

הצריך הזה

פילים: יהונתן גפן
לחן: יוני רכטר

צריך לקום מהמיטה,
צריך לגמור את החביתה.
צריך לצחצח שיניים.

צריך להסתפר,
צריך להיזהר,
צריך לנוח בצהריים.

צריך ללעוס לאט לאט,
צריך להיות נחמד,
ולהגיד לאן אתה יוצא.

צריך וצריך,
ומרוב שהצטרכתי -
כבר שכחתי
מה אני רוצה.

צריך לסדר את החדר,
צריך לעטוף את הספר,
צריך לשמוע בקול ההורים.
צריך להתרחץ,
צריך להתאמץ,
צריך להכין שיעורים.

מי קובע את הכללים ש'צריך' לשמור לפי השיר?

נסחו כותרת חדשה לשיר, מנקודת המבט של מנסחי החוקים שתסביר למה הם קבעו אותם או למה כדאי לציית להם.

כתב אישום חמור נגד חברה מזהמת:

קנס בסך 300 אלף שקל על המועצה המקומית גן רוה וקנס אישי על ראש המועצה בגין הזרמת שפכים לים.

ראש המועצה הודה כי הפר את חובת הפיקוח המוטלת עליו בחוק מניעת זיהום הים ממקורות יבשתיים ובחוק שמירת הניקיון ולא נקט בכל האמצעים הסבירים הגדרשים על מנת לשמור על תקינותה של תחנת השאיבה בכל עת באופן אשר ימנע הזרמה של שפכים מסנה, העלולים לגרום לזיהום הים ולכלוך רשות הרבים.

מה התוצאות של
אי שמירה על החוק?
מי סופג מכך?

בית הספר לא מונגש - בן ה-14 לא הולך ללימודים מתחילת השנה

לפני שנה וחצי הילד ממעלה אדומים החל להתנייד בכיסא גלגלים בלבד ומתחילת השנה הוא נשאר בבית. הבעיה: בית הספר לא מונגש. העירייה: המעלית תהיה מוכנה בחופשת הקיץ.

מה דואים השירים לכותרות?
מה ההבדלים ביניהם?

שימו לב להפרת הכללים של איתן ולהתנהגות של הילדים הגדולים כלפיו. נסו לתאר את הפרת הכללים ככתבה עיתונאית.

איתן

פילים: דליה רביקוביץ'
לחן: פוני אמריליו

וציוו ש"מיד תסתלק"
אך איתן באמת הוא רק ילד קטן שרצה מאוד לשחק.

איתן הקטן עומד ושותק עכשיו הוא עומד מן הצד הילדים לא קראו לו יותר לשחק והשאירו אותו לבד.

יש לו בבית כדור ובלון וגם מכונית מהירה אך עומד הוא עצוב ומביט בחלון כי קשה לשחק בלי חברה.

אבל מחר הוא יקום וילך אל הגן זה הגן הנמצא מול ביתו שם כבר בטח ימצא לו חבר נאמן שאפשר לשחק איתו.

הילדים הגדולים הכו את איתן וזה לא צודק בהחלט כי איתן הוא עדיין ילד קטן והם כבר לומדים אלף בית.

והוא לא עשה שום רעה לחבר רק עמד בפניה לא הרחק וכשהם שיחקו במשחק "העיוור" הוא גם כן ביקש לשחק.

אך איתן לא ידע אז את כל הכללים ועצם רק עין אחת אבל הם הילדים, הילדים הגדולים הרגישו בזאת מיד.

הילדים הגדולים הכו את איתן אך ודאי הם חשים חרטה כי איתן עדיין הולך אל הגן והם כבר לומדים בכיתה. הם אמרו לו "רמאי" וקראו לו "שקרן"

למידה בחברותא

נספח ב'

כללי ריחוק והפרדה:

וְיִהְיֶה רִיב בֵּין רְעֵי מְקֻנָּה אֲבָרָם וּבֵין רְעֵי מְקֻנָּה לֹט וְהִכְנַעְנִי וְהִפְרָזִי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ.
וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל לֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רְעֵי וּבֵין רְעֵיךָ כִּי אֲנָשִׁים
אֲחִים אָנַחְנוּ. הֲלֹא כָּל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפְרָדָה נָא מֵעַלְי אִם הִשְׁמַאל וְאִימָנָה וְאִם הַיָּמִין
וְאִשְׁמְאִילָה.

וַיֵּשֶׂא לֹט אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן כִּי כָּלָה מִשְׁקָה לְפָנָי שַׁחַת ה' אֶת סֹדֶם
וְאֶת עֲמֹרָה כִּגְוֹן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶכָּה צֶעַר. וַיִּבְחַר לוֹ לֹט אֶת כָּל כְּפַר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע
לֹט מִקְדָּם וַיִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו.

אֲבָרָם יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹט יֹשֵׁב בְּעָרֵי הַכְּפָר וַיֵּאָהֵל עַד סֹדֶם.

(בראשית י"ג ז-יב)

שאלות

- 1. "הלא כל הארץ לפניך, היפרד נא מעלי" - נסו לשער על מה רבו הרועים?
- 2. אברהם מציע את הכלל: **אם תפנה שמאלה אני אלך לימין, או להיפך.** נסו לשער האם היה כלל אחר בין הרועים לפני כן? האם קבוצות הרועים יכולות היו להסתדר בלי כללים ידועים מראש?
- 3. לפני ההצעה להיפרד אומר אברהם ללוט **"אנשים אחים אנחנו"**. לוט הוא אחיין של אברהם. למה הוא קורא לו אח? האם אחרי הפרידה הם עדיין יכולים להישאר ביחסי אחים לדעתכם?
- 4. מתי בחיי הכיתה קרה שהפרדה הייתה הפתרון הנכון? מה היה קורה אם לא היו מבצעים הפרדה?

אי שמירה על כללי הדין יכולה להוביל לאסון:

מעשה בבית הכנסת של טבריא שנחלקו (=התווכחו) שם ר' אלעזר ור' יוסי בדבר הלכה עד שנקרע ספר תורה בחמתם (=בכעסם).

והיה שם ר' יוסי בן קסמא (שהתבונן מן הצד), אמר: תמה אני (= אני תוהה, חושש) אם לא יהיה בית-הכנסת הזה (בעתיד, מקום של) עבודה זרה (רומז על חורבן, על מקום שהקהילה תאבד אותו) ו(בסופו של דבר) כן היה.

(מעובד ע"פ תלמוד בבלי, יבמות צו עמוד ב)

- 1 ? בית הכנסת הוא מקום התכנסות לקהילה. באופן טבעי יכולים להתערר ויכוחים מדי פעם. מה היה בעייתו במחלוקת בין ר' אלעזר ור' יוסי?
- 2 ? איזה כללים לא נשמרו? מה היה יכול למנוע את המשבר?
- 3 ? הסיפור הוא על שני חכמים חשובים שרבים ביניהם. האם מצופה מרבנים ומנהיגים לנהוג אחרת משאר בני האדם בעת מריבה או ויכוח?
- 4 ? מדוע קריעה של ספר תורה (וספרים בכלל) מתוך כעס זה מעשה חמור? למה הכעס גורם לחורבן בית-הכנסת?

שמירת החוק אינה ניתנת לחלוקה:

אני סבור כי לכנסת וחבריה יש וחייב להיות תפקיד מחנך בכל הקשור לעניין האלימות. דרך ההתנהגות וצורת ההתבטאות בכנסת כיום אינן סימן מעודד לבאות. האלימות הפיסית מתחילה באלימות מילולית וזו מתחילה בכנסת.

מי שאינו רוצה הידרדרות חמורה עוד יותר בעניין האלימות בחיים הציבוריים, חייב להוקיע איפה כל גילוי אלימות מכל סוג שהוא, והכנסת בדיוניה חייבת להיות דוגמא ומופת לעם. הדיונים חייבים להיות ענייניים, יהיו חריפים ככל שיהיו ניגודי הדעות. בדיוק כמו עניין האלימות, כך גם שמירת החוק אינה ניתנת לחלוקה. אי אפשר להפריד בין חוקים שמוכנים לכבד אותם לבין כאלה שאין כל נכונות לכבד אותם רק משום שהם אינם נראים למישהו...

שמירת החוק, כל חוק, היא תנאי לקיום מערכת דמוקרטית וחברתית נאותה. יש קו ברור בין כיבוד החוק וקיומו לבין אנרכיה (= אי סדר, חברה ללא חוק). אסור לחצות את הקו הזה. האלימות והאנרכיה הן האויבות החמורות ביותר לקיומה של מדינת ישראל והחברה שבתוכה, הרבה יותר מן האויבים שמעבר לגבולותינו.

(יצחק רבין, אוקטובר 1982)

שאלות

- מה הכוונה בביטוי "אינה ניתנת לחלוקה"? ?
- האם דוגמא אישית היא כלל (חובה) עבור חברי וחברות הכנסת? ?
- איזו דוגמא אישית הייתם רוצים לראות בכנסת? חשבו על צורת התנהגות או אופן התבטאות אחר. ?
- מדוע אלימות היא ההיפך משמירת החוקים? ?
- איך נכון להתווכח, ולא להסכים תוך שמירה על הכללים? ?
- למה אי-שמירת החוקים יותר מסוכנת מהאויבים שמעבר לגבול? ?

